

18. Сільченко, С.О. Строковий трудовий договір за законодавством України: поняття, види, умови укладення, зміни та припинення : монографія / С.О. Сільченко. – Х. : Золоті сторінки, 2005. – С. 13.
19. Трудовий кодекс України. Проект від 27.08.2003 р. // Праця і зарплата. – 2003. – № 42 (специв.).
20. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 25.03.2004 р. (у ред. Закону України від 7.07.2005 р. № 2777-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 38-39. – Ст. 449.
21. Болотіна, Н.Б. Трудове право України : підручник / Н.Б. Болотіна. – 3-є вид., стер. – К. : Вікар, 2005. – С. 129.
22. Про статус суддів : Закон України від 15.12.1992 р. № 2862-ХІІ (у ред. Закону України від 7.07.2005 р. № 2777-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 8. – Ст. 56.
23. Про умови праці робітників і службовців, зайнятих на сезонних роботах : Указ Президії Верховної Ради СРСР від 24.09.1974 р. № 310-09 // Відомості Верховної Ради СРСР. – 1974. – № 40. – Ст. 661.
24. Про застосування контрактної форми трудового договору з керівником підприємства, що є у державній власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.1993 р. № 203 // ЗП України. – 1994. – № 7. – Ст. 166.

УДК 351.74:331.108.6

К.В. Коваленко

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

В умовах орієнтації України на правову модель державності актуальним є ствердження засад законності та правопорядку, підвищення правової культури суспільства. Разом із тим правова культура суспільства є невід’ємною від правової культури такої професійної групи, як юристи. З одного боку, рівень правової культури суспільства суттєво впливає на правову культуру юриста. З іншого – від професійної культури юриста залежить стан правової культури суспільства і громадянина.

Тому недарма, за сучасними дослідженнями, рівень правової культури соціуму характеризується, у тому числі, і таким показником, як стан практичної діяльності правоохоронних органів, зокрема і органів внутрішніх справ.

У цьому аспекті визначальним чинником стану практичної діяльності органів внутрішніх справ виступає ступінь додержання службової дисципліни працівників міліції. Водночас, враховуючи невикорененість девіантної поведінки в органах внутрішніх справ, іншим фактором, що суттєво впливає на стан практичної діяльності всієї системи правоохоронних органів, має бути ступінь виявлення порушень службової дисципліни та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності.

Разом з тим існуюча нормативна база щодо дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ України, зокрема Закон України “Про міліцію”, Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, Кодекс честі працівника міліції, приймалася здебільшого на зорі української незалежності і багато в чому є застарілою, такою, що не відбиває сучасні реалії життя [1].

Метою даної статті є визначення поняття та особливостей дисциплінарної відповідальності працівників ОВС.

Що стосується опрацьованості цього питання юридичною наукою, то слід зазначити, що більшість робіт, присвячених дисциплінарній відповідальності, датовано радянським періодом [2], а сучасні наукові розробки, хоча і стосуються питань дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ [3], все ж недостатньо розглядають зазначену проблематику. Крім того, слід зазначити, що наукові роботи, присвячені дисциплінарній відповідальності працівників органів внутрішніх справ, з прийняттям у 2006 р. нового Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ здебільшого втратили свою актуальність і новизну [4].

Вищенаведене зумовлює актуальність нашого дослідження дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ, метою якого є проаналізувати теоретичні положення даного виду відповідальності та практику їх закріплення на прикладі Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України.

Дисциплінарну відповідальність в органах внутрішніх справ треба розглядати як претерпіння особою рядового або начальницького складу, винною в порушенні службової дисципліни, негативних наслідків з боку уповноваженого суб'єкта (прямого начальника), що виражаються в дисциплінарних стягненнях, види яких закріплені в Дисциплінарному статуті органів внутрішніх справ України.

Дисциплінарна відповідальність працівників органів внутрішніх справ належить до спеціальної дисциплінарної відповідальності. Це зумовлено, у першу чергу, тим, що мілітаризована служба, до якої належить і служба в органах внутрішніх справ, має ряд специфічних особливостей, невластивих цивільній службі [5], а, відтак, вона передбачена тільки для конкретно визначених категорій працівників на підставі Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ і спеціальних нормативних актів. Внаслідок своєї особливості дисциплінарна відповідальність працівників органів внутрішніх справ характеризується спеціальним суб'єктом дисциплінарного проступку, особливим характером дисциплінарного проступку, спеціальними видами дисциплінарних стягнень, особливим порядком накладення та оскарження дисциплінарного стягнення.

1. Спеціальний суб'єкт дисциплінарного проступку та особливий характер дисциплінарного проступку.

Відповідно до ст. 2 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України, дисциплінарним проступком є невиконання чи неналежне виконання особою рядового або начальницького складу службової дисципліни.

Таким суб'єктом виступає виключно особа рядового або начальницького складу, зарахована до кадрів органів внутрішніх справ. Інші службовці органів внутрішніх справ підлягають дисциплінарній відповідальності на підставі трудового законодавства. Вік суб'єкта дисциплінарного проступку обумовлюється мінімальним віком особи, яка може бути зарахована до особового складу органів внутрішніх справ, який, відповідно до Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ Української РСР,

затвердженого Постановою КМ УРСР від 29.07.1991 р., складає 18 років [6]. Разом із тим, враховуючи поширення цього виду дисциплінарної відповідальності на слухачів навчальних закладів системи МВС України, цей вік може становити 17 років (п. 2.1. Правил відбору та прийому до вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України) [7].

Можна здійснити класифікацію суб'єкта дисциплінарного проступку в органах внутрішніх справ за такими критеріями. За галузевою ознакою: працівники: а) міліції; б) внутрішньої служби; в) слідчі; г) курсанти та слухачі навчальних закладів МВС України. У залежності від характеру посадових повноважень співробітників поділяють на: а) осіб рядового і молодшого начальницького складу; б) осіб середнього начальницького складу; в) осіб старшого начальницького складу; г) осіб вищого начальницького складу.

Особливість характеру дисциплінарного проступку визначається об'єктом даного виду дисциплінарного правопорушення. Родовим об'єктом дисциплінарного проступку виступає службова дисципліна – дотримання особами рядового і начальницького складу Конституції і законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів та інших нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, підпорядкованих йому органів і підрозділів та присяги працівника органів внутрішніх справ України (ст. 2 Дисциплінарного статуту). Оскільки дисциплінарні проступки стосуються різних сторін службової діяльності, доцільно виділяти ще їх безпосередні об'єкти. Так, Д.О. Гавриленко розрізняє три групи таких об'єктів: а) службові обов'язки, визначені за посадою, порушення яких може спричинити обмеження прав, інтересів, честі, гідності, особистої недоторканності окремих громадян, інтересів і прав державних і громадських організацій; б) правила додержання службової дисципліни (режим робочого часу, розпорядок дня працівників, правила поведінки зі службовими документами); в) загальні правила поведінки державних службовців поза службою, а також етичні вимоги, що ставляться до них [8].

2. Спеціальні види дисциплінарних стягнень.

Для дисциплінарної відповідальності в органах внутрішніх справ специфічною властивістю є наявність особливих заходів дисциплінарного впливу, що вживаються до осіб рядового і начальницького складу за дисциплінарні проступки. Метою таких заходів, здебільше, є підтримання службової дисципліни, забезпечення режиму законності в ОВС, запобігання скоєнню в майбутньому подібних правопорушень як з боку самої винної особи, так і іншими співробітниками органів внутрішніх справ.

Відповідно до ст. 12 Дисциплінарного статуту, до працівників органів внутрішніх справ можуть застосовуватися такі стягнення: усне зауваження, зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну посадову відповідність; звільнення з посади; пониження в спеціальному званні на один ступінь.

Санкції за дисциплінарні правопорушення, передбачені Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України, можна класифікувати таким чином:

– заходи дисциплінарного впливу, які не змінюють правового стану порушника дисципліни (усне зауваження, зауваження, догана, сувора догана, попередження про неповну посадову відповідність);

– заходи дисциплінарного впливу, які змінюють правовий статус порушника дисципліни (звільнення з посади, пониження в спеціальному званні на один ступінь);

– виключний захід дисциплінарного стягнення – звільнення з органів внутрішніх справ.

За темпоральною дією дисциплінарні стягнення можна поділити на:

– разові (звільнення з посади, пониження в спеціальному званні на один ступінь, звільнення з органів внутрішніх справ);

– тривалі (усне зауваження, зауваження, догана, сувора догана).

3. Особливий порядок накладення та оскарження стягнень.

Стягнення накладають лише прямі начальники, рішення про накладення дисциплінарного стягнення оформлюються наказом, існує спеціальний інститут службового розслідування.

Така особливість зумовлена мілітаризованістю служби в органах внутрішніх справ, що, у свою чергу, зумовлює домінування принципів зверхності та ієрархічності. Це виявляється в тому, що право накладання і скасування мають прямі начальники. Водночас передбачена особлива процедура оскарження накладених стягнень. Винна особа звертається зі скаргою послідовно до старшого прямого начальника, аж до міністра внутрішніх справ України. Також до особливостей дисциплінарного провадження в органах внутрішніх справ слід віднести наявність такої особливої форми, як службове розслідування.

Усі вищезазначені характеристики визначають інститут дисциплінарної відповідальності в органах внутрішніх справ. Разом з тим наше дослідження було б неповним, якби ми не звернулись до аналізу позитивних і негативних аспектів чинного Дисциплінарного статуту.

Великим кроком вперед, у порівнянні з Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ Української РСР [9], у новому Дисциплінарному статуті є більш висока структурованість та логічність норм, що регулюють процес дисциплінарного провадження (розділ IV Дисциплінарного статуту) та порядку оскарження накладених дисциплінарних стягнень (розділ V Дисциплінарного статуту).

Суттєвим позитивом чинного Дисциплінарного статуту є його побудова на засадах законності, об'єктивності, рівності та гласності.

Так, відповідно до ст. 19 Конституції України, всі органи державної влади та їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачений Конституцією та законами України. У дисциплінарному провадженні дотримання цього принципу означає, що накладати стягнення мають право лише прямі начальники. Начальник, який перевищив надане йому право накладати дисциплінарне стягнення, несе відповідальність згідно з Дисциплінарним статутом. Стягнення, накладене з порушенням вимог статуту, скасовує начальник, який його наклав, або старший прямий начальник. Гаран-

тією забезпечення зазначеного принципу є закріплення ст. 20 Дисциплінарного статуту наявності права в особи, на яку накладено стягнення, оскаржити таке рішення.

Засада об'єктивності полягає у всебічності розгляду дисциплінарної справи та обґрунтованості прийнятого рішення. Цей принцип впливає з ч. 1 ст. 14 Дисциплінарного статуту, яка містить вимогу призначення службового розслідування з метою встановлення всіх обставин справи. Водночас, згідно з ч. 3 ст. 14 Дисциплінарного статуту, для забезпечення об'єктивності розгляду справи забороняється проводити службові розслідування особам, які є підлеглими порушника, а також особам-співучасникам проступку або зацікавленим у наслідках розслідування.

Об'єктивність розгляду забезпечується також врахуванням тяжкості проступку, обставин, за яких його скоєно, заподіяної шкоди, попередньої поведінки особи та визнання нею своєї вини, її ставлення до виконання службових обов'язків, рівня кваліфікації тощо (ч. 10 ст. 14 Дисциплінарного статуту).

Принцип рівності в дисциплінарному провадженні полягає в тому, що дисциплінарний статут не відокремлює особливості дисциплінарного порядку накладення стягнень залежно від посади і спеціального звання порушника.

Засада гласності в дисциплінарному провадженні виявляється в ч. 6 ст. 14 Дисциплінарного статуту, відповідно до якої наказ про накладення дисциплінарного стягнення оголошується особовому складу органів внутрішніх справ.

Разом із тим чинний Дисциплінарний статут не позбавлений низки недоліків, до яких слід віднести такі.

Моментом, який можна тлумачити як порушення принципу рівності, а водночас і принципу гласності, є припис, закріплений у ч. 7 ст. 14 Дисциплінарного статуту, який закріплює правило, що оголошувати дисциплінарне стягнення особі начальницького складу в присутності її підлеглих заборонено. У цьому разі логіка законодавця цілком зрозуміла і має за мету підтримання авторитету начальницького складу і дисципліни в органах внутрішніх справ. Але, враховуючи сучасний стан низької правової культури в органах внутрішніх справ та поширеність порушень службової дисципліни саме начальницьким складом, такий стан негативно впливає на свідомість працівників органів внутрішніх справ, які, виходячи з позиції “риба гниє з голови”, починають діяти за принципом “якщо можна їм, то чому не можна нам?” Зрівняння ж у цьому аспекті осіб рядового і начальницького складу буде мати профілактичний характер для запобігання порушенням службової дисципліни, у першу чергу з боку осіб начальницького складу.

Недоліком як попереднього, так і чинного Дисциплінарного статуту є відсутність закріплення права суб'єкта правопорушення на ознайомлення з матеріалами дисциплінарної справи. Внаслідок чого применшується право на оскарження накладеного дисциплінарного стягнення, оскільки, відповідно до ч. 8 ст. 14 Дисциплінарного статуту, зміст наказу про накладення дисциплінарного стягнення доводиться до відома лише через ознайомлення під підпис тільки у випадках накладення найбільш тяжких стягнень (звільнення з посади, звільнення з ор-

ганів внутрішніх справ), а отже, видається витяг з наказу. Думається, такий стан нормативного матеріалу не дозволяє особі належним чином оформити скаргу за накладення дисциплінарного стягнення, що потенційно може призвести до необґрунтованої відмови у задоволенні вимог скажника, навіть за наявності достатніх для цього підстав. Тому необхідним є удосконалення чинного Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України в напрямі закріплення права скажника як на ознайомлення з матеріалами дисциплінарної справи, так і права на отримання копії наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

Недоліком чинного Дисциплінарного статуту є неналежна визначеність стадій дисциплінарного провадження. Так, невизначений юридичний факт, з моменту настання якого починається дисциплінарне провадження. Стаття 16 Дисциплінарного статуту встановлює, що дисциплінарне стягнення накладається у строк до одного місяця з дня, коли про проступок стало відомо начальнику. Разом із тим вказівки на дії начальника, які він має здійснити для порушення дисциплінарного провадження, відсутні. Зазвичай це резолюція начальника на рапорті співробітника органів внутрішніх справ, на заяві, повідомленні або скарзі інших осіб про проведення службової перевірки (розслідування) за фактом скоєння дисциплінарного проступку. Думається, доцільним було б уніфікувати подібну практику запровадженням спеціального акта – постанови про порушення дисциплінарного провадження. Наявна потреба у визначенні процесуального статусу суб'єктів та учасників дисциплінарного провадження в органах внутрішніх справ. Так, Дисциплінарний статут доволі повно визначає компетенцію осіб, наділених повноваженнями накладати дисциплінарні стягнення. Водночас зовсім не врегульовано статус особи, винної у скоєнні дисциплінарного правопорушення, в якій, по суті, нормативно закріплене лише одне право – на оскарження дисциплінарного стягнення. Так, як вже зазначалося, у нормах Дисциплінарного статуту відсутні права особи знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання, бути присутнім при розгляді справи тощо.

На наш погляд, вирішенням подібних недоліків мала б бути систематизація норм Дисциплінарного статуту, що стосуються питань притягнення до дисциплінарної відповідальності, за такою структурою:

1. Поняття та підстави дисциплінарної відповідальності, види дисциплінарних стягнень.

2. Суб'єкти та учасники дисциплінарного провадження, їхні права та обов'язки.

3. Стадії дисциплінарного провадження. Використовуючи вже традиційну схему стадій дисциплінарного провадження, доцільно було б їх закріпити таким чином:

- порушення дисциплінарного провадження;
- розгляд справи;
- прийняття рішення у справі та його виконання;
- оскарження рішення у дисциплінарній справі.

Підсумовуючи наведене, можемо констатувати, що попри діяльність законодавця, спрямовану на осучаснення законодавства, яке регулює дисциплінарну

відповідальність в органах внутрішніх справ України, багато питань, які отримали свого розвитку в юридичній науці, все ж таки залишаються нереалізованими в нормотворчій практиці. Зокрема, наше дослідження було спрямоване на розкриття найбільш очевидних недоліків Дисциплінарного статуту. Їх подолання має бути орієнтиром подальшого удосконалення чинного законодавства.

Література

1. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20; Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ : затв. Постановою КМ УРСР від 29 липня 1991 р. № 114; Кодекс честі працівника органів внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 11 січня 1996 р. № 18.
2. Абрамова, А.А. Дисципліна труда в СССР / А.А. Абрамова. – М. : Юрид. лит., 1969. – 176 с.; Адушкін, Ю.С. Дисциплінарне виробництво в СССР / Ю.С. Адушкін. – Саратов, 1986. – 128 с.; Барабаш, А.Т. О понятіи дисциплінарного проступка / А.Т. Барабаш // Правоведение. – 1965. – № 3. – С. 65-70; Государственная дисциплина и ответственность / под ред. Л.И. Антоновой и Б.И. Кожохина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 152 с.
3. Синявська, О.Ю. Засоби забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ (організаційно-правові питання) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О.Ю. Синявська. – Х. : Ун-т внутр. справ, 2001. – 194 с.; Оспішев, Є.Я. Організаційно-правове забезпечення службової дисципліни курсантів вищих навчальних закладів МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Є.Я. Оспішев. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 210 с.
4. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : Закон України від 22.02.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 29. – Ст. 245.
5. Петришин, А.В. Государственная служба. Историко-теоретические предпосылки, сравнительно-правовой и логико-понятийный анализ : монография / А.В. Петришин. – Х. : Факт, 1998. – С. 142-144.
6. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ : затв. Постановою КМ УРСР від 29 липня 1991 р. № 114.
7. Правила відбору та прийому до вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2006 р. № 239 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 14. – Ст. 1023.
8. Гавриленко, Д.А. Государственная дисциплина: сущность, функции, значение / Д.А. Гавриленко. – Минск : Наука и техника, 1988. – С. 277-278.
9. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ Української РСР // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 45. – Ст. 599.

УДК 349.245

Б.А. Римар

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР ПРО НАДОМНУ ПРАЦЮ

У вітчизняній науці трудового права питання правового регулювання надомної праці не були предметом спеціального дослідження. Ще за радянських часів, у 1983 р., була захищена кандидатська дисертація О.К. Вишнякова “Особливості трудового договору з надомниками”.

У чинному КЗпП відсутні норми про надомну працю. Правове регулювання трудових відносин надомників здійснюється актами трудового законодавства з урахуванням особливостей, встановлених Положенням про умови праці надом-